

İKİ FARKLI NOKTAI NAZARDAN HUKUK DEVLETİ

Taksim edilmiş Almanya misalinde izah edilmek üzere Demokratik ve Totaliter hakimiyet sahalarında Hukuk Nazariyesi ve Tatbikatı

Konferansı veren : Dr. Theo Friedenau
Tercüme eden : Dr. Turgut Kalpsüz

Giriş

1945 denberi parçalanmış vaziyette bulunan Almanyada taksim bir neticesi olarak iki farklı hukuk sistemi hakimiyet tesisi ve kabul ve tasdiğe nail olmak uğrunda gayret sarfetmektedir. Bugün medenî dünyanın bütününde az veya çok inhirafarla başlıca iki farklı hukuk sistemi caridir. Bu iki sistemin telifi mümkün değildir. Binaenaleyh birbirlerinden çok farklı bu iki hukuk sisteminin tatbikinin pratik tesir ve neticeleri Almanyadan gayri memleketler için de tetkike şayandır. Şu kadar ki, Batı Almanyada, yani Fedaral Alman Cumhuriyetinde haddi zatında yeni hiç bir esas vazedilmemiş olup, eski Alman Hukuk Devleti geleneğine bağlı kalındığı zikredilmelidir.

Almanyanın en büyük şehri ve eski hükümet merkezi Berlinin tamamında bugün aynı bir medenî kanun ve ceza kanunu meri olmakla beraber bu saha içerisinde hukukun mahiyeti hakkındaki fikirlerin tamamıyla birbirinden ayrı olduklarını ve binnetice kanun tatbikinin Batı ve Doğu Berlinde Türkiye ve Japonya gibi mekan itibarıyla birbirinden çok uzakta bulunan iki devlette olduğundan daha fazla farklar arzette bulunduğunu müşahede ediyoruz.

Burada size Alman Devletleri arasındaki anlaşmazlığı tasvir ve izah etmek değil ve fakat Almanya misalinde halen 50 milyon nüfuslu Fedaral Almanya Cumhuriyetinde hakim olan hukuk devleti mefhumu ile 17 milyon nüfuslu Sovyet Bölgesini teşkil eden Almanyanın Doğu kısmında hakim olan hukuk devleti mefhumunun birbirinden ne kadar farklı olduğunu göstermek istiyorum.

Yalnız Almanyada değil dünyanın diğer herhangi bir memleketinde de aynı pratik şartlar altında birbirine zıt telâkkilerin Almanyada olduğu gibi aynı şiddetle çarpışacakları kabul edilebilir. Almanyanın her iki Bölgesindeki hukuk devleti arasındaki farklar uzun müddettenberi yalnız hukukçuların münakaşa mevzuu olmaktan çıkarak, haddi zatında Batı Almanya Cumhuriyeti ile Sovyet Bölgesi arasında mevcut farkın esasını teşkil etmiştir.

Her iki devlet de birer hukuk devleti olduklarını iddia etmekte ve Sovyet Bölgesi bu mânada, "Demokratik Meşruiyet" ve son zamanlarda "Sosyalist Meşruiyet" parolasını benimsemiş bulunmaktadır.

Hukuk devletinin teminatını teşkil eden müesseselerin mukayesesine girişmeden evvel, daha iyi anlaşabilmek için Federal Alman Cumhuriyeti Hukukunun Coing'in "Hukuk Felsefesinin Esasları" isimli eserine göre; hukukun gayesini;

- a) Menfaat ihtilaflarını halletmek
- b) Emniyet ve nizamın tesisi ve
- c) Ahlâki değerlerle, herşeyden evvel hakkaniyeti gerçekleştirmek şeklinde tesbit eden bir telakkiye istinad etmekte olduğunu nazarı itibare almak mecburiyetindeyiz.

Hukukun mahiyeti hakkında Doğu Almanyada hakim olan telâkki dört esas fikre istinad eder:

1 - Hukuk her seferinde mevcut iktisadi şartların üst yapısının bir kısmından ibaret olup, iktisadi şartlar daimi bir değişikliğe maruz kaldığından tarihi bir kategoridir.

2 - Hukuk sınıflarının mevcudiyetine vabestedir.

3 - Hukuk yalnız devlet tarafından tesbit olunur yahut müeyyideye bağlanır ve yalnız zecri devlet kudreti hukukun tatbik veya ademî tatbikini temin eder.

4 - Hukukun yegâne gayesi, hakim olan sınıfa hadim olmak, onun hâkimiyetini desteklemek ve geliştirmektir.

Burada hukuk felsefesine müteallik uzun izahlarda bulunmak mevzuu dağıtmaktan başka bir işe yaramıyacaktır. Zira ancak nazariyatta veya tatbikatta Demokrat Hukuk Devleti ile sosyalist meşruiyet arasındaki

farkı tetkik ettiğimiz zaman yukarıdaki noktai nazarı pratik ehemmiyeti anlaşılacaktır.

— I —

Bir Hukuk Devleti müstakil ve âmmeye hadim olmalıdır.

Bir hukuk devletinin mevcudiyeti şartlarından birincisi onun tam bir dahili istiklâle sahip olmasıdır. Devlet en yüksek halk organı olarak münferit partilerin ve menfaat guruplarının üstüne yükselmeli, umumun hayırına faaliyette bulunmalı ve gene umuma karşı mesul olmalıdır. Kısacası devlet topluluk tarafından müşterek gayelere ulaşmak ve münferid vatandaşların hayat menfaatlerini temin zımında hakimiyet organizasyonu olarak yaratılmış tabii bir organizmadır. Devlet cihazı devlet dışı bir organizasyonun ve meselâ, bir partinin hakimiyeti altına sokulamaz.

Buna mukabil Demokrat Alman Cumhuriyeti (DDR), topluluğun bir hizmetkârı olarak devletin fonksiyonununun inkârını tazammun edecek şekilde, devletin yalnız her defasında hakim olan sınıfın menfaatlarını temsil ettiği kanaatindedir. Başvekil yardımcısı Walter Ulbricht bu mevzuu; prensibi itibariyle temas ederek aşağıdaki beyanatta bulunmuştur:

“ Her iki sınıfın gayeleri arasında mevcut tarihî tezattan, devletin yalnız bir sınıfın hakimiyet organı olarak, aynı zamanda her iki sınıfın hizmetinde bulunamayacağı neticesi çıkar. Bizim demokrasimiz daha mütekamil bir demokrasi şeklidir ve devlet otoritesini çoğunluğun menfaatına azınlık aleyhine kullanır.”

Bu hususu teminat altına alabilmek için devlet kuvveti yalnız harice karşı hükûmetin elinde olup, hakikatı halde devletin kudretini sevk ve idare eden komünist devlet partisidir. Daha kısa bir ifade ile parti devlete emreder.

Demokrat Alman Cumhuriyeti devlet memurlarına kısa bir müddet evvel verilen resmi talimatta şöyle denilmekteydi;

“ Parti ile devlet arasındaki sıkı bağlılıktan, her devlet memuru için devlet cihazında parti politikasını yürütmek mükellefiyeti doğar. Bu demektir ki; parti organları devlet organlarının emrine girmeksizin onları sevk ve idare ederler. ”

Bu suretle kanun yapma inisiyatifi de, fiiliyatta Polit Büro ve SED¹⁾ nin merkezi komitesinde bulunmaktadır. Bunun birkaç misâli aşağıdadır;

Sovyet bölgesinin bütün iktisadi plânlarının menşeiini, esas itibariyle SED'nin bu mevzularda aldığı kararlar teşkil eder. Milli harp kuvvetlerinin, yani yeni bir ordunun teşkili kararı evvelâ bir SED kararı olarak neşir ve ilân edilmiştir. Merkezi komitenin toplantılarında ağır endüstrinin geniş ölçüde takviye edilerek yeniden tesisi, üniversitelerde 10 aylık tahsil yılının kabul ve tatbiki gibi çok mühim bazı hususlar karara bağlanmış ve bütün bu hususlar bir kaç gün sonra harfiyen hükûmet kararları olarak neşredilmiştir. Hattâ gazetelerin SED parti kararlarının doğrudan doğruya kararname olarak neşir ve ilân ettikleri de vakidir. Şimdiye kadar SED nin hiçbir kanun tasarı reddedilmediği gibi bir değiştirme veya ilâve teklifi de yapılmamış, kanun tasarıları her zaman müttefikan ve alkışlarla kabul edilmiştir.

Demokrat hukuk devletlerinde de bir yahut müteaddit partilerin her defasında hakim olan ekseriyetinin devlet hayatına kuvvetle tesir ettikleri definde bulunulabilir. Şukadar ki, burada mevzuubahs partinin tesiri, halkın idaresine ve serbest seçimlere müsteniddir ve hükûmet partisi, hiç bir zaman azınlığı ezmek yahut büsbütün tasfiye etmek arzusunun veya kudretini haiz değildir. İlerde bu noktaya avdet edilecektir.

— II —

Bir Hukuk Devleti Anayasaya müstenid olmalıdır.

Yukarıda zikredilenlerden gayn, hukuk devletinin asli şartlarına, anayasanın, devletin hukuken esas nizamını teşkil etmesi keyfiyeti dahildir. Bu esas teorik olarak Sovyet bölgesinde de tanınmıştır. Bununla beraber Sovyet bölgesinde anayasanın ne meşru şekilde vücade getirilmiş olduğu ve ne de şimdiye kadar halkın kabul ve tasvibine arzedilmiş bulunduğu bilinen bir hakikattir. Bilâkis bu anayasanın esasını, SED'nin hazırladığı anayasa tasarı teşkil eder. Mezkûr tasarı ehemmiyetsiz bazı değişikliklerle bugün mer'î olan anayasadır ve 1949 senesinde SED tarafından hazırlanan bir tip listeye müsteniden seçilmiş, "halk kongresi" tesmiye edilen bir parlâmentoca tasdik edilmiştir. O zamanlar yapılan bu seçimde yalnız bütün listeyi olduğu gibi kabul veya reddetmek imkânı verilmişti.

1) Doğu Almanya Komünist Partisi = Sozialistische Einheitspartei Deutschlands.

Daha ilk seçim gününde reylerin tasnifi neticesinde, bu seçimin SED için kati bir mağlûbiyete müncer olacağı hakikatı meydana çıktı. Bunun üzerine derhal sistematik bir şekilde "seçime fesad karıştırma" faaliyeti başladı. Bunun şayanı dikkat iki misâlini zikrediyoruz;

"Sachsen - Anhalt Federe Devletinin dahiliye Vekili S i e w e r t' in seçim komisyonları tarafından gayri muteber olduğu ifân edilen reylerin yeniden tetkiki hakkındaki, 16. 5 tarihli tamiminde şöyle denilmekte idi;

1 — Hiç bir işaret konulmaksızın rey sandığına atılmış olan rey pusulaları müsbet rey addolunurlar.

2 — Hayır kelimesinin yazılı bulunduğu dairenin dışında kalan herhangi bir yerine işaret konulmuş olan rey pusulaları müsbet addolunurlar.

3 — Müntehip tereddüde mahal vermeyecek şekilde içerisinde "Hayır" kelimesi yazılı olan daireyi çizmeyecek rey pusulası üzerine diğer herhangi bir işaret vazetmişse iradesinin izharı zımında rey pusulası üzerinde matbu "evet" i tercih etmiş addolunur.

4 — Birleşme ve adil bir sulh fikirlerine aykırı olmayan el ile yazılmış kayıtları muhtevi rey pusulaları müsbet addolunurlar.

İşbu tebliğ hükümleri esas alınarak seçim neticelerinin hatalı olup olmadığı hususu bir kerre daha tetkik ve mevcut hatâlar tashih olunacaktır.

İmza,
Siewert

Brandenburg'ta ise, 16. 5. 49 tarihinde aşağıdaki kararname neşredilmiştir;

" Vekil Bechler'in beyanatını müteakip, Federe Devlet Seçim Komisyonu müttefikan, yalnız "Hayır" kelimesinin yazılı bulunduğu dairelerinin içerisine çapraz işareti vazolunmuş bulunan rey pusulalarının, hayır (yani menfi rey) addolunacaklarını kararlaştırmıştır. Bütün diğer rey pusulaları muteberdir. Üzerine hiç bir şey yazılmamış rey pusulaları müsbet rey addolunur. Kayıt ve silintilerin mevcudiyeti hallerinde de gene aynı şekilde müsbet rey verilmiş olduğu kabul edilir. Bütün Belediye reisleri pazar günü verilmiş olan gayri muteber reylerle menfi rey pusulalarını işbu esaslar dairesinde derhal ye-

niden tetkik ve kontrol etmekle mükelleftirler. Bu emrin icrasından mütevellit mesuliyet Belediye Reislerine racidir.

İmza
Kohler ”

Birinci seçimde yapılan tecrübeler sebebiyle müteakkip seçimlerde tip listeyi reddetmek ve menfi rey verebilmek imkânı dahi bahşedilmedi.

Müntehibin yegâne hakkı, rey pusulasını almak ve alenen rey sandığına atmaktan ibaretti. Bu vaziyet Anayasanın 51. inci maddesinin olduğu gibi, hukuk devletlerinde vatandaşın devlet iradesinin teşekkülüne iştirak zımında haiz olduğu asli hakkın da aşikâr bir ihlâlini teşkil eder.

Bu seçimlerin, halka yapılan tazyikle seçime fesad karıştırma usullerine müracaat edilmeksizin, tip listenin tam bir reddi neticesini intaç edecek olduğundan kimsenin şüphesi yoktur. Bittabii bu mevzuda; “Sovyet Bölgesinde büyük bir tarihi vakıanın üstün hakkıyla yeni ve daha mükemmel bir hakkaniyeti gerçekleştirmek için mevcut durumu ve hukuku ihlâl etmek zorunda kalmış bulunan hakiki bir sosyal ihtilâl vukua gelmiş olduğundan, Demokrat Alman Cumhuriyetindeki hakimiyet rejiminin meşruiyeti sualini müsbet olarak cevaplandırmak icab etmez mi?” sualine de cevap vermek durumundayız. Hiç kimse, bir işgal kuvvetinin taleplerinin muti devlet adamlarından müteşekkil mahdut bir zümre tarafından is’afını sosyal bir revolusyon olarak vasıflandıramaz ve hele bilhassa, halkın bu revolusyonun güya kendi menfaatına yapıldığı iddia edilen kısmı, bunu ancak işgal kuvveti kitalarının yardımları sayesinde bastırılabilmiş olan ve en ziyade işçiler tarafından desteklenmiş bulunan 17. Haziran. 1953 tarihli meşhur halk isyanının vukuuna sebebiyet verecek şekilde, bütün azim ve iradeleriyle reddetmişlerse.

Halkın asgari % 90 ı hüküm sürmekte olan rejimin şiddetli muarızıdır. Binaenaleyh bu noktai nazardan da, mevcut hâkimiyet sisteminin gayri meşru olmasını intaç edecek hakiki bir revolusyonun üstün tarihi hakkından bahsedilemez.

— III —

Devlet Kudretinin Hukuki Taksimi Kuvvetler Ayrılığı

Yasama, idare ve kaza arasındaki kuvvetler ayrılığı modern hukuk devletlerinin esas teşkilât ve prensiplerine dahildir. Demokrat Alman Cumhuriyetinde devlet kuvvetinin vahdeti prensibi bu esasla tearuz eder.

Devlet kuvvetinin vahdeti prensibinin pratik neticesi, Parlâmentonun ve adalet cihazının hak ve bağımsızlıklarını usulü dairesinde gasbetmek olmuştur. Filhakika, hükümet politikasının sadık taraftarlarından teşkil edilmiş olması itibarile, parlâmentoya anayasada garanti edilmiş olan kanun yapma selâhiyetini bilfiil istimal hakkı bahşedilmiş olup olmaması büyük bir ehemmiyet arzetmez. Zira nasıl olsa parlâmentonun herhangi bir mukavemeti ile karşılaşmak melhuz değildir.

Bununla beraber, anlaşılan, komünist partisinin iradelerini bir kararname şeklinde hükümet kanalında değil de, bir kanun şeklinde Halk Odaları kanalından neşir ve ilân ettirmek zaman zaman nahoş telâkki edilmiştir. Zira bu takdirde nisbeten ehemmiyetsiz bazı hususların kanun ve çok büyük ehemmiyeti haiz bazı hususların ise kararname şeklinde neşir ve ilân edilmesi gibi durumlar hadis oluyordu. Ezcümle; vergi hükümlerinin büyük bir kısmı İcra Vekilleri heyeti ile Maliye Vekâleti tarafından mevkii meriyete vazolunmuştur. Bundan başka, İcra Vekilleri heyeti Parlâmento tarafından kendisine teffiz edilmiş hiç bir selâhiyete müstenid olmaksızın, meselâ; "Müsaadesiz Silâh Taşımanın Cezalandırılması Hakkındaki Kararname" ile olduğu gibi, yeni bir maddi ceza hukuku vaz'ına dahi tevessül etmiştir. Kanun vaz'ının tarzı cereyanı, artık sadece parlâmentonun tasarıları müttefikan tasvibine inhisar etmektedir. Bu arada mühim kanun tekliflerinin daima SED tarafından müzakere ile karara bağlandıklarına evvelce de işaret edilmişti. Parlâmentoyu bertaraf etmek niyeti asıl ifadesini, parlâmentonun SED ve hükümet tarafından hazırlanan kanun tekliflerini büyük bir isticâl ile müzakere ve kabul etmek için, yılda yalnız 4 - 5 kerre ve pek kısa müddetlere inhisar etmek üzere toplanması ve parlâmento içerisinde parlâmentar bir çalışınadan bahsedilemeyecek olması vakıalarında bulur.

Devlet kuvvetinin vahdeti prensibinin farik vashı, hükümetin kararname diktatoryasıdır. Bu mevzuda, sayısız kararnamelerin hiç neşir ve ilân edilmemekle beraber gizli kararnameler olarak doğrudan doğruya meri hukuk nizamına dahil olmaları keyfiyeti hususi bir ehemmiyet arzeder. Bizzat kazai içtihatlar sahasında da yerli halkı aldatan gizli kararlar mevcuttur. Yani hukuk kaidesinin neşir ve ilânı hiç bir rol oynamaz. Uygun görüldüğü takdirde gizli talimatın yazılı şekilde verilmesinden de sarfı nazar edilerek, işbu keyfiyet, bir vazife emri gibi selâhiyetli devlet memuruna şifâhen bildirilir. Son günlerde büyük sayıda mahkûmların affını tazammun eden bir tasarruf, yalnız selâhiyetli adalet ve idare memurlarına verilen şifâhi bir emirle mevkii tatbika vazedilmiştir.

Kuvvetler ayrılığı prensibini reddin diğer bir neticesi de hakimlerin bağımsızlığının inkârıdır. Filvaki anayasanın 127. nci maddesi; "hakimlerin içtihatlarında bağımsız ve sadece anayasa ile kanuna tabi" olduklarını hükme bağlar. Herşeyden evvel bizzat bu ifade tarzı, hakimlerin bağımsızlığına vaki ehemmiyetli bir tahdidi tazammun eder. Hakimler kabili azildirler. Alman Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununa göre hakimler yalnız üç sene için tayin edilirler ve her hangi bir zaman da azt olunabilirler. Tatbikatta bu imkândan bilhassa, hakimler SED tarafından arzu edildiği şekilde hüküm vermedikleri yahut bunun dışında diğer herhangi bir sebeble politik bakımdan menkup oldukları takdirde istifade edilmiştir.

Böylece, hakimin içtihadında bağımsız olmadığı, bir kerre onun kabili azil olması vakiasından istihraç edilir. Bundan başka, hakimlerin aşağı yukarı % 90 nının SED'nin âzası olması ve binaenaleyh partinin emirlerine yahut partinin hâkimiyeti altında bulunan devlet organlarına (Devlet Emniyet Servisi, Adliye Vekâleti gibi) tabi bulunması da bunun bir delilini teşkil eder.

Kaldı ki; Sovyet Bölgesinde hakimlerin % 97 sini, diğer memleketlerde meslekten yetişme her hakim gibi hakimliği esas meslek olarak ifa eden ve fakat akademik tahsili olmayan "Halk Hakimleri" teşkil eder. Bunlar aslında, halk hakimleri öğretimine iştirak ederek hukuk ilminin esas melhumlarına vukuf peyda etmiş olan hakiki komünistlerdir. Halk hakimleri mektebi tedris plânı, esas itibariyle tam bir politik öğretimi derpiş eder. Halk hakimleri çok farklı mesleklerden gelirler ve ekseriya, evvelce işçi, sanatkâr yahut tüccar memuru ve kadın hakimler ise; stenopist, satıcı yahutta ev kadını olan kimselerdir. Bu itibarla, halk hakimliğine tayin onlar için muazzam bir içtimai yükselmeyi ifade eder ve tabii bir insiyakla iktisap etmiş oldukları bu yüksek pozisyonu tekrar kaybetmemek için antipati celbetmemeğe çalışırlar.

Kazai içtihatların bağımsızlığına vazedilen diğer takyitler, Adliye Vekâleti tarafından ihdas edilmiş olan murakıphk veya müfettişlik müessesesine irca edilebilir. Müfettişler dairei selâhiyetlerine dahil mmtakaları daimi surette dolaşarak mahkemelerden ehemmiyetli ceza dâvaları hakkında malûmat talep ederler ve bu mevzularda hini hacette, Adliye Vekâletinden telefonla isticvap etmek suretiyle, hakimlere talimat verirler. Müfettişin talimatlarını ifadan imtina memuriyetten ihracı muciptir. Zira bu hal, birçok vesilelerle tebarüz ettirilmiş olduğu gibi, yüksek mahkemenin nazarında "mesuliyet şuurunda bir eksikliğe" delâlet eder.

Adliye Vekâleti, kanun hükümlerini değiştiren tamimleriyle kazai içtihatlarla doğrudan doğruya müdahale etmektedir. Bu kabilden olmak üzere, meselâ; Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun 606. ncı paragrafında yer alan “evlenme meselelerinde selâhiyetli mahkemenin tayinine müteajir hüküm”, sadece Adliye Vekâletinin bir tamimi ile değiştirilmiştir.

Mahkemeler Teşkilâtı Hakkındaki Kanununun 858. inci maddesi mucibince, Birinci Reisinin, Baş Müddeiumumisinin veya Adliye Vekilinin talebi üzerine Yüksek Mahkeme bütün mahkemeleri bağlayıcı kararlar almak selâhiyetini haizdir. Herşeyden evvel, bizzat bu nevi kararlar almak selâhiyetinin, Yüksek Mahkeme hakimlerinin bağımsızlığıyla telif edilemeyeceği keyfiyetini, en yüksek Doğu Berlin mahkemesi olarak istinaf mahkemesinin her defasında Yüksek Mahkemeninkilerine harfiyen tetabuk eden hükümler vermesi vakıası isbat eder.

Kesinleşmiş kararların temyizi bir imkân daha bahşeder. (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu § 301 ve devamı).

Sovyet Bölgesinde, “hakimlerin bağımsızlığı” mefhumu, yalnız siyasi bakımdan talim ve terbiye edilmiş ve komünizme inanmış SED adamlarının hakim tayin edilmeleri neticesinde gitgide ehemmiyetini kaybetmektedir. Halen müddeiumumilerin % 98 i ve hakimlerin ise % 90 ı SED ázasıdır.

Tecrübeler göstermiştir ki; hakimlerin bağımsızlığı kadar serbest avukatlık da hukuk devletinin muhafaza ve müdafaasında en kuvvetli kalelerden birini teşkil eder. Bu mevzuda adet itibariyle yapılacak bir mukayese enteresandır. Batı Amanya Cumhuriyetinde halen 50 milyon nüfusa mukabil 13.500 avukat mevcut iken, Doğu Almanya’da 17 milyon nüfusa mukabil sadece 800 avukat mevcuttur. Demokratik bir hukuk devletinde avukatlar büyük bir hürmet ve itibare mazhar oldukları halde, Sovyet Bölgesinde avukatlık mesleği çok büyük müşküllerle çarpışmak durumundadır.

Avukatlığın siyasileştirilmesi, müddeiumumilikle, hakimliğinkinin aksine ağır bir ilerleme göstermiştir; halâ avukatların yalnız, aşağı yukan % 25 i SED ázasıdır.

Avukatların esas vazifesinin antifaşist demokratik nizamı ve cemiyeti korumak olduğu fikri hakimdir. Bir ceza dâvasında avukat, SED devletinin menfaatlerini değil de, hakiki vazifesi icabı müvekkilinin hak-

larını müdafaa ederek dâvanın derpiş edilen cereyanına müdahale ederse, cezaya çarptırılmak ihtimalini gözönüne almak mecburiyetindedir.

Ezcümle müdafaasında müddeiumuminin müvekkilinin otomobilinin müsaderesi hakkındaki talebine itiraz eden Thüringenli bir avukat aşağıdaki ihtarnameyi almıştır;

“ X aleyhine açılmış olan dâvanın muhakemesi sırasında, birçok hususlar meyanında, müddeialeyhin arabası müsadere edildiği takdirde, aynı şekilde, yarın onun portföyünün ve elbisesinin de müsadere edilebilecek olduğunu beyan ettiniz. Bu sözleri katiyen hoş görmediğimi ayrıca ifadeye lüzum yok sanırım. Bu kabil hâdiselerin tekerrürü halinde, Bakanlık tarafından ceza dâvalarında müdafilik yapma hakkınızın iskatını temin zmnında harekete geçeceğimi bildiririm.”

Dresdenli bir avukat da, maznunun müdafii olmak sıfatıyla müddeiumumilik makamı tarafından ikame edilen bir şahidin itimada şayan olmadığına işaret ettiği için, müddeiumumilik makamını tahkir ve devlet müesseselerini istihkâr suçundan aynı şekilde 1,5 sene hapse mahkûm edildi. Kararda şöyle denilmekte idi:

“Maznun müdafaa konuşmasını yaparken şu sözleri sarfetmiştir: Daha evvel şahitlerin ifadelerinden söz edilmiyordu, şimdi birdenbire önümüze kondu ve kimse de nereden neşet ettiklerini bilmiyor. Bu suretle müddeiumumilik makamınca ikâme edilen şahitleri kastediyorum.”

Mahkeme bu sözlerin “devlet müesseselerinin bir tezlili” olduğunu beyan etmiştir.

Müdafiin vazifesi ehemmiyetli bir şekilde güçleştirilmiştir. Müdafii kaideten dâva ikame edilinceye kadar maznun ile konuşamaz. Dosyanın tetkiki hakkını da ancak ittihamnamenin tebliğinden sonra elde eder. (Ceza muhakemeleri usulü kanunu 80.)

Esbabı mühimmenin mevcudiyeti halinde ve bittabi herşeyden evvel siyasi mahiyet arzeden ceza dâvalarında, ittihamnameden maznuna sadece malûmat verilir. (Ceza muhakemeleri usulü 180, 2). Bu tedbirler ekseri hallerde, müdafiiin maznunla ilk olarak, hemen celse başlama- dan evvel görüşmesini ve bunu takiben doğrudan doğruya ittihamnamenin muhtevasına ittlâ kesbetmesini intaç eder. Bu şartlar altında usulüne muvafık, normal bir müdafaa imkânsızdır.

Serbest avukatlığa karşı açılmış olan mücadele de 1952 senesin-

denberi şiddetlenmiştir. SED, muhakkak surette avukat birliklerinin teşkilini talep etmiştir. Birlikler avukatların mecburi iltihakları temin edilmek suretiyle teşkil olunacaktı. Fakat SED ye mensup avukatların bu uğurda sarfettikleri gayretler meslekdaşlarının şiddetli muhalefetleri karşısında ademi muvaffakiyete müncer oldu. Böylece gene kararname isdarı yoluna gidildi. İlk adım olarak, 1953 yılı Nisanında Batı Berlinde ikamet etmekte olan bütün Doğu Berlinli avukatların yazıhaneleri polis tarafından kapatıldı ve Doğu Berlindeki bircümle avukatların ruhsatnameleri yeniden müracaat edip alınmak üzere iptal edildi. Bunu müteakip 15 Mayıs 1953 de "Avukat Birliklerinin Teşkili Hakkındaki Kararname" sonuna bir de "Avukat Birliklerine Mahsus Örnek Statü" ilâve edilmiş olarak neşir ve ilân edildi. Filvaki Birliklere giriş ihtiyarı idi; fakat Birlik âzasına diğerlerine nazaran racih bazı iktisadi menfaatler temin edilmişti. Bu kabilden meselâ; hakim tarafından re'sen tayin edilen müdafilerle hukuk dâvalarında adli müzaheretden istifade eden kimselere tayin edilen avukatlar yalnız birlik âzaları arasından intihab edilebilecekti. (Kararnamenin 3. üncü maddesi). Kararnamenin 4. üncü maddesi hükmü mucibince; Bakanlar, müsteşarlar ve Demokrat Alman Cumhuriyetinin bircümle resmi iş yerleri ile Devlet müesseseleri ve halk işletmeleri, bir avukatın iştişaresine ihtiyaç gösteren bütün hukuki meselelerde, yalnız Birlik âzalarına müracaat edebilirler. Vergi hukuku noktai nazarından da, serbest çalışan avukatların durumu ehemmiyetli şekilde ağırlaştırılmıştır. Prensip itibariyle hiç bir yere bağlı olmaksızın serbestçe icrai faaliyet etmek isteyen avukatlara yeniden ruhsatname verilmemiştir. Avukat olarak çalışmak isteyenler, mesleğe. duhulleri için Avukatlar Birliğine müracaat etmek zorundadırlar. Birliklerin başkanları umumiyetle, Birliğin teşkili tarihine kadar halk hakimi veya halk müdeiumumisi olarak çalışmakta bulunan ve müteaddid vesilelerle tecrübe edilmiş olan itimada şayan SED âzalarıdır.

Bu şartlar altında gitgide daha çok sayıda avukat Sovyet Bölgesini terk etmek zorunda kalıyor.

— IV —

Devlet Kudretinin Tahdidi - Asli Hakların Sınırları

Devlet kudretinin vatandaşların hakları muvacehesinde tahdidi, her modern anayasanın ehemmiyetli kısımlarından birini teşkil eder. Filhalka Sovyet Bölgesinde de anayasanın 6. ncı ve müteakip maddeleri ile

“Beynelmîlel İnsan Hakları Beyannamesinde” zikredilmiş olan ferdi hürriyetler garanti edilmiştir. Ancak Anayasada, sair kanunlarla aklı haklara, esas muhtevaları itibriyle tecavüzde bulunulmasını önleyecek bir teminat mevcut değildir. Batı Almanya Anayasasının 19 uncu maddesi ise bunun tam zıddı bir hükmü ihtiva eder. Şöyle ki;

“ İşbu anayasa hükümleri dairesinde asli bir hakkın kanunla veya kanuna müsteniden takyidi mümkün olduğu hallerde, mezkûr kanununu umumî olup, sadece hususi bir hali hükme bağlamaması şarttır. Bundan gayri, kanunda mevzuu bahs olan asli hakkın madde numarası ile birlikte zikri mecburidir. Asli hakkın esas muhtevalarına hiç bir vechile tecavüz olunmaz.”

Sovyet Bölgesi Devletinin kendisi tarafından garanti edilen hak ve hürriyetlere karşı takındığı tavrı göstermek bakımından, Anayasa'nın “Vatandaşların Hakları” na tahsis edilmiş olan bölümünün birinci maddesi tipiktir. 6. ncı madde tıpkı bir “ceza hükmü” gibi vatandaş hak ve hürriyetlerinin tahdit ve imhasının kaynağını teşkil eder. Gayet teferruatlı bir şekilde kaleme alınmış olan anasırı, SED nin hoşuna gitmeyen her söz ve fiilin cezaen takibini mümkün kılar.

6. ncı maddeye istinaden Sovyet Bölgesinde Fikir Hürriyeti bertaraf edilmiştir. Hattâ halk toplantılarıyla parti toplantılarında toplantıya iştirak edenlerin açık konuşmaları alenen talep edildiği takdirde dahi, bu keyfiyet cezalandırmaya mani olmamaktadır. Komünist gençlik teşkilâtının yaptığı bir gençler toplantısında, toplantı başkanının açık konuşmaya dâveti üzerine Sovyet Bölgesindeki durumu ve şartları tenkid eden iki gençten biri 1,5 ve diğeri ise 2,5 sene hapse mahkûm edilmiştir.

Bir işçi, Sovyet Bölgesinde verilmiş olan hükümden aynen iktibas ederek zikredeceğim şu hâdiseden dolayı üç yıl hapse mahkûm edilmiştir;

“Şahidin, işletme partisinin faal üyelerinden olduğu kendisince malûm bulunan maznun, onu birlikte bira içmeğe dâvet etmiş olup, yolda kendisinden işletme partisinin gidişatı hakkında malûmat almış ve müakiben (siyasetle hiç meşgul olmaması ve demiryolları memuru olarak yalnız kendi işi ile uğraşması) tavsiyesinde bulunduktan sonra (Zira nasıl olsa Doğu hükûmetinin yakında çökeceğini ve işte o zaman kendisini hesaba dâvet edeceklerini) söylemiştir. Bu sözler faşist propagandası yapmak suçunun bütün unsurlarını muhtevidir. Siyasi rakibini

korkutarak sınıf mücadelesinden alıkoymak ve sindirmek tipik faşist bir tezahürdür.”

Seyahat Hürriyeti

Sovyet Bölgesi anayasasının 8 inci maddesi, Beynelmilel İnsan Hakları Beyannamesinin 13 üncü maddesine uygun olarak vatandaşın istediği herhangi bir yere yerleşebilmek hürriyetini teminat altına alır.

Buna rağmen Cumhuriyeti terk fiili 6. ncı madde mucibince cezayı muciptir. Bu mevzu ile alâkalı olmak üzere yakın bir zaman evvel SED merkez komitesinin 25 inci heyeti umumiye toplantısında, Demokrat Alman Cumhuriyetini batı istikametinde terkeden herkesin sulh aleyhinde bir suç ika etmiş sayılacağı ilân edilmiştir. Merkez komitesinin işbu tesbiti, Sovyet Bölgesi mahkemelerinin “Ayartıcılar” (veya kaçmağa yardım edenler = Abwerber) şeklinde tesmiye ettiği, Sovyet Bölgesi sakinlerine Batı Almanyada yeni bir iş teklif eden yahut onların Batı Almanyaya göç tasavvurlarını öğrendikleri halde firarileri ihbar etmeyen şahıslar hakkındaki yeni tatbikatına uygundur.

Kitleler halinde firarı men ve halkı korkutarak firara teşebbüsten vazgeçirmek maksadıyla birçok şahıslar keyfi olarak mahkemeye sevk ve hattâ içlerinden biri yüksek mahkeme tarafından ölüme mahkûm edilmiştir. Filvaki Batı efkârı umumiyesinin protestosu üzerine bu hüküm müebbed ağır hapse tahvil edildi. Fakat “Kaçmağa yardım edenler” in cezalandırılması sistemli olarak devam etti.

1955 yılı Kasımında yüksek mahkemenin ikinci başkanı Walter Ziegler de kaçmağa yardımın devlete karşı işlenmiş bir suç olduğunu beyan etti. Bu hangi sınıfa taallük ederse etsin, sınıf mücadelesinin tehlikeli bir formuydu. Magdeburg mahalli mahkemesinin, güya, kendi kulübüne mensup iki boksörü Batı Almanyaya giderek orada müşterek bir boks kulübü tesisine teşvik ettiğinden dolayı 8 sene ağır hapse mahkûm etmiş olduğu Udo Lehnert'e müteallik 11. Ekim. 1955 tarihli hükümü hemen bu beyanata tekaddüm eder.

Yalnız içinde bulunduğumuz yılın ilk dört ayı zarfında 55 kişi “kaçmağa yardım” dan dolayı hüküm giymiştir.

Sovyet Bölgesi Anayasasının 9. uncu maddesi **B a s ı n H ü r r i y e t i n i** teminat altına alır.

9. 6. 55 tarihli demokratik matbuanın sürümü hakkındaki kararname hakikatı halde tam bir basın sansürü teşkil eder. İşbu kararnamede şöyle denilmektedir :

“ Posta gazetesinin listelerinde mevcut olmayan matbuanın Demokrat Alman Cumhuriyeti sınırları dahilinde alım ve satımı yasaktır. Bu listelere kabul hakkında karar vermek Posta Vekâletinin selâhiyeti dairesindedir.”

Pratik bakımdan bu, hiçbir Batı Almanya veya Batı Berlin gazetesinin Sovyet Bölgesine sokulmaması ve Sovyet Bölgesinde intişar eden gazetelerin ise, tamamen komünistlerin kontrolü altında bulundurulması demektir.

Bundan başka bütün Sovyet Bölgesinde, dinlemeyi imkânsız hale getiren sayısız parazit istasyonlarının tesisi suretiyle Batı Almanya ve Batı Berlin radyo istasyonlarının dinlenilmesi de imkânsız hale getirilmiştir. Buna rağmen Batı Almanya radyolarını dinleyebilen Sovyet Bölgesi sâkinleri cezalandırılmayı göze almak zorundadırlar.

Buna misâl olmak üzere, bir lokanta sahibinin iki sene hapse mahkûmiyetini muhtevi bir hükümden alınmış olan şu pasajı gösterebiliriz:

“

Maznun lokantasında bir radyo cihazı bulundurmakta ve bunda sık sık RIAS Berlini (Batı Berlin radyo istasyonunu) açarak müzik ve bilmece neşriyatı ile haberleri ve bu arada kışkırtıcı neşriyatı da dinlemekteydi. Bunu yaparken lokantasında müşterilerin mevcut olup olmadığını hiç nazarı itibare almamakta ve mevcut olsalar dahi huzurlarına ehemmiyet vermemektedir. Lokaline köyün gençleri de gelip giderler. Maznun gençlerin kendi lokalinde RIAS Berlini dinlemelerine müsaade etmiş olup bu hareketlerinin caiz olmadığına onların nazarı dikkatlerini celbetmek lüzumunu dahi hissetmemiştir. Geçen yılın Noelinden evvel kendi lokantasında yapılan bir köylü toplantısında maznun bunun şerefine RIAS Berlin radyosunu açmıştır.

Maznun sık sık RIAS Berlini dinlediğini itiraf etmekle beraber bunun yasak olduğundan malûmatı bulunmadığını iddia etmiştir. İfadesine göre, bir defasında bu mevzuda Belediye Reisi ile konuşurken belediye reisi kendisine, reis olarak aynı şekilde RIAS Berlini dinlediğini beyan ile bunu halkı Batıya karşı tahrik için bir vasıta olarak aynen maznuna da tavsiye etmiş ve ancak bu takdirde Batı Almanya halkının ileri sürecekleri delillerin kıymetsizliğini anlayabileceklerini söylemiştir. Maznunun bu iddiası yalnız abes ve gülünç olarak vasıflandırılabilir. Senatonun sabit olmuş nazarı ile baktığı maddi vakıalara

istinaden maznun, subjektif ve objektif bakımlardan Kontrol Komisyonununun 38 No. lu emrinin 2 nci bölümünün 3 üncü maddesinin 3 a işaretli fıkrasındaki suç unsurlarını tamamen ıka etmiş bulunmaktadır. Maznun, diğer şahısların huzurunda. radyosunda RIAS Berlini açarak kışkırtıcı neşriyatın halk arasında yayılması imkânını sağlamış ve bu suretle sulhü tehlikeye sokacak rivayetlerin işaasına sebebiyet vermiştir. Neticice itibariyle yabancı ideolojilerin tesiri altında hareket ettiği sabit olmuştur.

Senato işbu fiilin cemiyet nizamını ehemmiyetli surette tehdit ettiğini nazarı itibare alarak iki sene hapis cezasının hakkaniyete uygun olduğu kanaatıyla verilen hükmü kabul ve tasdik eder..... ”

Anayasanın 8. inci maddesi posta sırlarının masuniyetini teminat altına alır. Fiiliyatta ise, Devlet Emniyet Teşkilâtı ismi verilen gizli poli's teşkilâtı tam bir posta kontrolü yapmaktadır. Bircümle postahaneler mektupları, Devlet Emniyet Teşkilâtına tabi kontrol makamlarından birine tevdi ile mükelleftirler. Bu makamlar en mükemmel aletlerle teçhiz edilmiş olup, röntgen makineleri kullanılır. Kontrol makamlarında mektuplar su buharı ile açılır, şüpheli kısımları kopya edilir ve tesellüm edecek olanın mektubun kontrole tabi tutulduğunu anlamasına imkân vermeyecek şekilde tekrar kapatılır.

Grev Hakkı ve İçtima Hürriyeti

Grev hakkı anayasa ile tahdit edilmiştir. Anayasanın 14. üncü maddesi yalnız sendikalara grev hakkı tanımıştır. Bütün Sovyet Bölgesinde sadece bir tek — ki, bu da devlet partisinin; yani SED. nin emri altındadır — Sendika mevcut olduğundan, Sovyet bölgesindeki en büyük işverene — ki, bu bizzat SED devletidir. — karşı sendikalar tarafından grev yapılması düşünülemez. Grev hakkının işçiler tarafından kullanılmasi, 17. Haziran 1953 de olduğu gibi cezai takibatı istilzam eder.

Asli haklardan birini teşkil eden Şahıs Hürriyeti ne, ne dereceye kadar hürmet ve riayet edilmekte olduğu keyfiyeti çok büyük bir ehemmiyeti haizdir. Bircümle demokrat memleketlerin kanunlarında polis tarafından tevkif edilen bir kimsenin, en kısa müddet zarfında tevkif müzekkeresini verecek olan hakimin huzuruna götürülmesini temin edecek neviden hükümler derpiş edilmiştir. Buna muvazi bir hüküm Sovyet Bölgesinde de meridir ve filvâki adı suçlular hakkında tatbik de edilir. Ancak siyasi suçlular hakkında cinayet polisi değil, devlet emniyet

teşkilâtı tabir edilen gizli polis selâhiyetlidir. Devlet Emniyet Teşkilâtının vazifesi yalnız meri rejimin hakiki ve farazi düşmanlarını tevkif ve tahkik değil; güya her türlü hasmane fiilleri gecikmeksizin tesbit edebilmek maksadıyla, Sovyet Bölgesinde yaşayan fertlerin hayat tarzlarıyla fikirlerini devamlı surette kontrol altında bulundurmaktadır. Bu teşkilât icrai kuvveti haizdir; fertleri tevkif edebilir, evlerde araştırmalar yapabilir ve mektup ve kolileri müsadere edebilir. Teşkilât, faaliyetinin takviyesi zmnında, büyük sayıda "hafiyeler" tabir edilen yardımcılarından istifade eder. Hafiyelerin sayısı halen, aşağı yukarı 120.000 civarındadır. Bunların büyük bir kısmı zehir tatbiki suretiyle yani cezalandırma tehdidi altında hafiyelikte bulunmaya mecbur edilmiş kimselerdir. Hafiyeler sahte isimler altında ahabab ve akraba muhitinde devlet düşmanlarını tesbit ve hat-tâ muhatablarını antikomünist beyanlarda bulunmaya teşvikle mükelleftirler.

Gizli polis hafiyelerinden birinin, kendi amirine vermiş olduğu böyle bir hafiyenin nasıl avlandığını gösteren bir raporu, Devlet Emniyet teşkilâtının dosyalarından aynen iktibas ediyorum :

" Namzed B u t z, Benno, Şoför.

Karakterinin tahkiki zmnında, namzedin kendisi ve akrabaları hakkında Görlitz şehri halkının kayıt ve tesciline mahsus resmi kartoteklerdeki kayıtlar çıkarıldı. Gine namzedin karakterinin tahkiki maksadıyla Görlitz şehri Esnaf Derneğinden, yoldaş Hoffmann ve namzedin oturmakta olduğu evin vekilharçı Hilbigle, Görlitz taksi şoförleri kooperatifinden yoldaş Kaulfuss isticvap edildi. Gerek Esnaf Derneği ve gerekse vekilharç nezdinde yapılan araştırmalar, onların esasında bizim kiminle alakadar olduğumuzu anlamalarına imkân vermeyecek bir şekilde icra edildi.

Benno Butz, bilhassa, Spelt ve English hâdiselerinin tahkikatında çalışmak üzere tercih edilmiş bulunmaktadır. Bundan gayri taksi şoförleri muhitinde de şüpheli bazı eşhas mevcuttur. Namzed, Görlitz taksi şoförleri kooperatifi mura-kaba heyeti âzasından olmakla mevkii itibariyle de şüpheli muhitler hakkında kıymetli raporlar verebilecek durumdadır. Kendisi şahsen koyu katoliktir. Mezkûr muhitlerdeki şüpheli eşhas da aynı şekilde katolik olduklarından ve kooperatifte kendi içine kapanmış bir grup teşkil ettiklerinden namzed kooperatifin bütün girdi çıkıtısına vakıftır. Yoldaş Kaulfuss'.

un ifadesine göre *Butz müayyen bir mânâda bitaraf olmayıp bu yüzden ancak tazyik ile elde edilmesi mevzu bahisdir.* Namzedi aşağıdaki şekilde elde etmeyi düşünüyorum :

Bu müracaatımın kabulünü müteakip Niesky'deki makamlarla temas haline geçerek, ilk üç gün için bana büro da namzedi elde etmek filini mevkii tabike vazedebileceğim bir odanın tahsisini talep edeceğim. Bundan sonra her gün saat 19 u müteakip Görnitz istasyonunda taksilerin park yaptıkları meydana giderek o civarda dolaşacağım. Müşteri alma sırası namzede geldiği zaman arabasına binip beni Niesky'ye kadar götürmesini isteyeceğim. Yolda onunla önce umumi mevzular ve taksi şoförleri hakkında konuştuktan sonra sözü siyasi mevzulara intikal ettirerek hakiki siyasi kanaatlarını öğreneceğim. Niesky'ye geldiğim zaman arabayı büroya sürdürerek, ineceğim yere pek az kala benim MFS âzalarından biri olduğumu ve onunla konuşacak şeylerim bulunduğunu söyleyeceğim. Büroya geldiğimizde benimle birlikte arabadan inmesini ve büroya girmesini talep edeceğim. Bana ayrılmış olan odaya çıktığımız zaman oturmasını söyleyerek, ona evvelâ, benim kendisiyle niçin konuşmak istediğimi bilip, bilmediğini veya bunu tahmin edip etmediğini soracağım; vereceği cevaba göre meşkûk yolculuklarıyla alâkalı telmihlere bulunarak kendisini ilişik plânda tafsil ettiğim şekilde sorguya çekeceğim. İstintak neticesinde namzedin durumu daha da ağırlaşacaktır. En nihayet namzede bütün bu kötü fiillerini telâfi etmeğe hazır olup olmadığını soracağım ve onu bu suretle elde etmeğe çalışacağım. Namzet sorgusu sırasında ehemmiyetli bazı malûmat verecek olursa, bunu kendisine el yazısıyla yazdıracağım. İfadesinin metnini, icabı halinde bu raporu kendisine karşı bir tehdit vasıtası olarak kullanmağa müsait bir şekilde değiştirerek kaleme aldirmağa gayret edeceğim. Namzedden faaliyetlerimize iştiraki taahhüt ettiği hakkında yazılı bir vesika aldıktan sonra, ona sureti hatıyede susması ve daima şerefli bir tarzda çalışması lüzumunu ihbar edeceğim. Bu münasebetle şerefsiz bir şekilde çalışmanın neticelerini bir kaç misâl üzerinde kendisine anlatarak, ailesi ile mülkiyetinde bulunan evini hatırlatacağım. Nihayet namzedle birlikte tekrar arabasına binerek şehir hastahanesine kadar gidecek ve orada ücretini tediye ile araba-

dan ineceğim. İlk buluşma tarihini hemen namzedin elinde yazılı taahhütnameyi aldıktan sonra tesbit edecek ve kendisini bu tarihe kadar Spelt hakkında mufassal bir rapor hazırlamakla tavzif edeceğim.

Köhler ”

Filhakika Devlet Emniyet Teşkilâtı doğrudan doğruya şahısları mahkûm etmek selâhiyetini haiz değildir; fakat onları haftalar veya aylarca mevkuf tutabilir. Mevkullar ekseriya ailelerine hiç bir malûmat verilmeksizin, işe giderken veya işten dönerken yolda yakalanmaktadır. Şahsi hürriyetini kaybetmek tehlikesi halkı daimi bir tazyik altında bulundurur. Devlet Emniyet Teşkilâtının hâdiseleri tesbit eden zabıt varakaları, yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre tam bir isbat vasıtası olmak kudretini haizdir. Bu suretle en ufak bir suç ika etmemiş olan bir çok kimseler haftalarca süren mevkufiyeti müteakip mahkeme huzurunda rucu edebilecekleri ümidiyle ve fakat hakikatı halde bu fiilleriyle istihdaf ettikleri gayeye de erişemeksizin tazyik altında kendilerinden talep edilen itirafnameyi imza etmektedirler.

— V —

H u k u k i M u s a v a t P r e n s i b i (Her fert kanun önünde müsavidir.)

Demokrat Hukuk Devletlerinde hakim olan hukukî müsavât prensibi, kanun vazuna kendisi tarafından vazedilen hukukun hakkaniyet idesine uygun olması zımında yapılan bir ihtardır. Bu prensip onun hukuka istediği muhtevayı verebilmesine mani olur. Âmme Hukuku Profesörlerinden Giese, bu mevzuda ;

“ Bütün vatandaşlar, mutlak surette değil, nisbi surette; yani kanun önünde, müsavidirler. Kanunlar şahıs tefriki yapılmaksızın, idari veya kazai makamlar tarafından taallük ettikleri her ferde aynı ölçü ve surette tatbik edilirler.”

der.

Kanun huzurunda müsavâtın bu anlaşılış tarzı, anayasanın vatandaşların müsavâtı prensibini serahaten ifade etmekte olmasına rağmen, Sovyet Bölgesinde iktidar mevkiinde bulunanlar tarafından benimsenmemiştir. Musavât esasının sistematik şekilde ihlâl edilmekte olduğu keyfiyeti, uzun nazari izahlardan ziyade pratik misâllerle isbat olunabilir;

a) Bir talebenin liseye kabulünde esas onun tahsilde gösterdiği başarı değil, bilâkis proletar menşei, FDJ ta, yani federal Alman gençlik teşkilâtına mensubiyeti ve içtimai faaliyetleridir. Bir talebenin öğretim müfettişinden menfi rapor alması, mektepte gösterdiği bütün muvafakiyetlere rağmen, kabul talebinin reddini intaç eder.

b) Lise olgunluk imtihanında muvaffak olabilmek, geniş ölçüde talebenin siyasi kanaatlarına bağlıdır. İmtihan namzedlerinin değerlendirilmesinde esas, içtimai siyaset ile alakalı aktif bir faaliyetin tevsiki, komünist gençlik teşkilâtı FDJ un esas grubu merkezi bürosu tarafından verilmiş müsbet bir rapor ve bundan başka talebenin istikbaldeki siyasi kariyeri hakkında vereceği mufassal izahattır.

c) Talebelere Demokrat Alman Devletinde işçi ve çiftçilerin hakimiyetine taraftar oldukları, iyi bir talebe disiplini haiz buldukları ve halk mülkiyetine hürmet ve onu müdafaa ile sair şartlara tam olarak tevafuk ettikleri takdirde burs verilir.

d) Mesken tahsis ve tevziinde SED ile diğer kitle organizasyonlarının memurları ve halk zabıtası mensubini, resmen sair şahıslara tercih olunur. Mesken tevzi ve tahsis makamları boşalan meskenhanelerin en büyük bir kısmını bu gruba mensup şahıslar için serbest bulundurmağa mecburdurlar.

e) Sovyet Bölgesindeki beldelerin mesken tevzi ve tahsisi makamlarına, mevzuatta bunu amir bir kanuni hüküm mevcut olmamasına rağmen, mültecilerin Sovyet Bölgesinde kalan hısımları ve akrabalarını "en dar meskenlere yerleştirmek" emri verilmiştir.

f) Müstakil zürra, ziraat kooperatiflerinin hissedarlarına vermeye mükellef olduğu hisseler yüzünden ehemmiyetli surette mutazarrır olmaktadır. Müstakil zürranın Ziraat Kooperatiflerine vermeye olduğu hisselerin müterakki bir nisbet dairesinde artması esas kabul edildiğinden, bu keyfiyet, büyük ölçüde ziraatta uzun veya kısa bir zaman sonra müessesenin mahvına veya cezai takibata maruz kalmasını veyahut çiftçinin firarını intaç etmektedir.

Buna rağmen müstakil çiftçi, bir litre süt için 20 Pfg. halk işletmesi ise 40 Pfg., ve gine müstakil bir çiftçi bir yumurta için 10 Pfg. ve halk işletmesi ise 30 Pfg. talep etmektedir.

g) Hususi sektör tarafından icra edilmekte olan toptan ve perakende ticaret, halk veya kooperatif ticareti tesmiye edilen ve resmi sektör tarafından icra edilmekte olan ticaret tarafından yalnız pek mahdud

sayıda hususî teşebbüslerin yaşayabilmesini intaç edecek derecede şiddetle tazyik edilmektedir. Halen mevcut teşebbüsler bu mütemadiyen artan tazyik karşısında yakın bir istikbalde mahvolmak tehlikesine maruz bulunmaktadır.

f) Fertler mahkeme huzurunda farklı muameleye tabi tutulurlar. Meselâ, liyakatını müteaddid hizmetleri ile isbat etmiş bulunan bir komünist partisi (SED) mensubunun hayvanlara ağır surette eziyet etmek suçundan 10 ay hapis cezasına mahkûm edildiği bir dâvada müddeiumuminin temyiz talebi üzerine yüksek mahkeme aşağıdaki esbabı mucibe ile hükmü bozmuştur:

“ Bu ceza dâvasının ikamesi Demokrat Alman Cumhuriyetindeki rejim düşmanları tarafından daima muhalefet ile mücadele etmiş olan şaşmaz bir mücahidin bertaraf edilmesi gayesini istihdaf etmekte olup, ancak mahkeme ile müddeiumuminin siyasi bakımdan gaflet içerisinde bulunmaları neticesinde imkân dahiline girmiştir. İşbu dâvanın ikâmesi, adaleti, Demokrat Alman Cumhuriyeti prensip ve menfaatları aleyhine kullanmak suretiyle gerçekleştirilmiş bir suüstimaldir.”

Sovyet Bölgesinde vergilendirme de gayri adildir. Meselâ; gelir vergisinin salınmasında imtiyazlı vergi mükellefleri ile (ki bunlar ücretlilerle, teknik işler tabir edilen mesleklerde çalışan kimselerdir.) imtiyazlı olmayan vergi mükellefleri (ki bunlar da, müstakil çiftçiler, tüccarlar, sanatkârlar, müstakil avukatlar ve müstakil çalışan diğer bütün meslek erbabıdır.) arasında kati bir tefrik yapılmıştır. Vergiye tabi 15.000 DM tutarındaki bir yıllık gelir üzerinden imtiyazlı vergi mükellefi 2.975 DM, imtiyazlı olmayan vergi mükellefi ise aşağı yukarı iki misli, yani 5.356 DM tutarında bir vergi ödemek zorundadır.

— VI —

Demokrat bir Hukuk Devletinde, idare ve kaza, faaliyetlerinde kanuna bağılıdır.

Sovyet Bölgesi Anayasasının 4 üncü maddesi de devletçe ittihaz edilecek bütün tedbirlerin anayasada devlet kudretinin muhtevasını teşkil ettiği zikredilmiş bulunan esaslara uygun olması mecburiyetini vazeder. Mezkûr maddede bundan başka, ittihaz edilecek tedbirlerin anayasaya uygun olup olmadıkları hakkında karar verme selâhiyetinin halk odasına ait olduğu ve herkesin parlamento kararlarına aykırı tedbirlere itiraz etmek hak ve mükellefiyetinin bulunduğu da hükme bağlanmış bu-

lunmaktadır. Bu hükümlere bakarak Sovyet Bölgesinde de idarenin kanuna uygunluğu prensibinin kabul ve tatbik edilmekte olduğu zannı hasıl olabilir. Tatbikatta ise durum başkadır. Bir kere devletin “ sınıf düşmanı ” denilen siyasi rakibini ezmeğe matuf faaliyetinden, musavat prensibinin ve dolayısıyla kanun kaidelerinin bütün alâkalılara aynı bir şekilde tatbiki şartının ihlâli neticesi çıkar. Bu itibarla kanun hükümlerinin yalnız her defasında mevcut sınıf mücadelesi vaziyetinin icap ettirdiği tarz ve nisbette tatbik edilmesine hayret etmemelidir. Bu kaide, Sovyet Bölgesinde isdar edilmiş olan herhangi bir kanun kadar anayasa için de mevzuubahıtır. Fakat bu demek değildir ki, anayasanın metninden yahut diğer kanunların muhtevalarından vaki inhıraflar usulü dairelerinde, yani anayasanın tadili yahut alâkalı kanunlarda yapılacak bir tadilat ile husule geliyor; bilâkis bir hükmün istikbaldeki tatbik ve tefsir tarzı çok kere, sadece gizli bir kararnameyle tesbit edilir. Bundan başka sayısız hukuk sahalarının, münhasıran hiç neşir ve ilân edilmemiş gizli kararnamelerle tanzim edilmiş bulunduğu keyfiyeti de burada zikre şayandır.

Halen de meri olan anayasanın yürürlükte bulunduğu zaman zarfında isdar edilmiş nisbeten eskice bazı kanunların, onların hükümlerinden inhıraf eden kararnamelerle ayrıca selâhiyet istihsaline lüzum görülmeksizin ilga edilmelerine sayısız misâller gösterilebilir.

Sovyet Bölgesinde bütün devlet mekanizmasında hakim olan emniyetsizlik, devlet memuriyeti ifa etmekte olan fertlerin başka hiç bir yerde görülmemiş derecede harcanmasını intaç etmektedir. İdare memurları mütemediyen değişen emir ve talimatnameler karşısında şu veya bu emrin icrasının istikbalde kendileri için mesuliyeti mucip olup olmayacağını kestirememektedirler. Bu sebepten hiç bir zaman hakiki bir demokrat hukuk devletinde olduğu gibi, her defasında hâdiseye uygun olan talimannameyi, doğru bir şekilde tatbik etmiş oldukları iddiasında bulunmazlar. Fiil ve hareketlerinde daima parti esaslarında vaki temevvüçleri nazarı itibara almak zorundadırlar.

Sovyet Bölgesindeki devlet memurları, bilhassa şimdi, Almanya komünistleri de Moskovadaki örneği takiben Stafinizmi lanetleyerek bir sürü hatâlarını itiraf ettikten sonra kendilerini pek emniyette hissetmemektedirler.

Bugün tekdir ve takbih edilmekte olan kanun ihlâlleri vaktiyle üst merciler tarafından mutlak olarak emredilmişti ve şimdi, o zaman bu emirleri icra ve infaz etmiş olan memurlar asıl suçluların şerikleri olarak

onlarla birlikte azil ve hattâ tecziye edilmelerini beklemektedirler. İdare mekanizması mesuliyet yüklenmekten kaçınmak yüzünden ehemmiyetli surette sarsılmış bulunmaktadır; hiç kimse çok büyük bir tehlike altına girmek istemiyor. Bu yüzden gülünç denecek kadar basit hususlar dahi bir kere üst mercilerden istizan ediliyor. Bu keyfiyet herkesin kendisini mümkün mertebe muamelenin mesuliyetinden kurtarmak istediğini gösterir.

Devlet mekanizmasında kırtasiyecilik almış yürümüştür. 1945 denberi Doğu Almanyanın hemen her tarafında ehemmiyetli bütün idari mevkiiler ve bilhassa belediye reisliği ile nahiye âmirliği firar, tevkif ve azil gibi sebebler yüzünden müteaddid kereler boşalmış ve yeniden tayin veya seçim yapmak mecburiyeti hasıl olmuştur. 1950 denberi firar eden devlet memurlarının sayısı aşağı yukarı 30.000 i bulmuştur.

Kanuniyet prensibinin reddinin kazai içtihatlar üzerinde ne gibi tesirler husule getirdiği daha evvel hakimlerin bağımsızlığının tetkiki sırasında izah edilmişti. Hakimlere her vesile ile tekrar tekrar, sureti katiyede formalizme teveccüh etmemeleri, bilâkis sosyalist meşruiyet prensiplerine uygun surette hareketi esas ittihaz ile, kanunları geniş ve müekamil bir manâda tesir etmeleri lüzumu ihtar olunmuştur.

Kazanın demokratik meşruiyetini temin saledinde kazai içtihadların taraflılığı talep olunmuştur. Resmî bir ifade ile kazai içtihadın taraflılığı : "kanunların parti ve hükümet politikasının icap ettirdiği manâda doğru bir tatbikini" tazammun eder. Hakimler, "şuurlu bir tarafgirlikle" hareket edecekler ve objektivizme aşırı bir temayül göstermeyeceklerdir. Hakimler, taraf ilzam etmek suretiyle, siyasi şahıslar olarak hüküm vereceklerdir. Kazai içtihadın bitaraf olmamasının pratikte komünist partisinin emirlerine riayeti sağlamaktan başka manâsı yoktur. Bu arada siyasi gayelere hizmetini temin maksadıyla kazai içtihadlarda husule gelecek istikrarsızlık ve tenakuz, yalnız derpiş edilmemiş ve hattâ yerinde ve zaruri addedilmiştir.

Ceza Hukuku sahasında şimdiye kadar mevcut ve muteber ceza kanunlarında rastlanmayan yeni bir mefhum ihdas edilmiştir; "Cemiyete tehlikeli olma hali". Bu mefhum Doğu Almanyadaki fevkalâde emniyetsizliğin doğurduğu umumi bir formüldür. Buna göre cezayı müstelzim bir fiilin bütün suç unsurları tamam olsa dahi cemiyete tehlikeli olma unsuru tahakkuk etmediği müddetçe ortada bir suç mevcut değildir. Aksine; cemiyete tehlikeli olma unsurunun mevcudiyeti halinde ise, şekli bir ceza kaidesi mevcut olmasa dahi işbu fiilin tecziyesi iktiza eder. Bu taktirde diğer bir hüküm kıyasen tatbik edilecektir. Henüz hazırlanmakta

olan yeni ceza kanununda cemiyete tehlikeli olma fiilinin unsurları teferruath bir şekilde tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Hususi hukuk sahasında ise, hemen hemen münhasıran — Sovyet Bölgesinde sayıları çok azalmış olmakla beraber henüz mevcut bulunan — akademisyenler vazife görmektedirler. Halk hakimlerinin büyük kısmı, hukuk hakimi olarak çalışmağa fazla rağbet göstermemekte ve zaten bunun için iktiza eden müktesebatı haiz olmadığına da vakıf bulunmaktadır. Alelade hukuk dâvaları devlet için enteresan değildir. Hukuk dâvaları arasında devleti yalnız halk işletmesi tabir edilen devlet işletmelerine karşı açılan dâvalar alâkadar eder. Bu kabil dâvalarda halk işletmesi aleyhine hüküm vermek bir hakim için fevkalâde tehlikelidir. Mamafih hakimın aleyhde hüküm vermiş olması haline karşı da tedbir alınmıştır; bir halk işletmesi aleyhine istihsal edilecek hüküm bu kabilden hiç bir şey ifade etmez. Zira bu hükmün icrası ancak Dahiliye Vekâleti, Halk Mülkiyetinin Himayesi Dairesi işbu hükmü tasdik ettiği takdirde mümkündür. Daha evvel icra emri gönderilemez. Bu esas, iş ihtilâflarında da caridir. Yani bir halk işletmesi tarafından, muhik bir sebep olmaksızın iş mukavelesi feshedilmiş olan bir işçi, iş mahkemesinde işletme aleyhine dâva açmış ve hattâ, istisnaen, bu dâvayı kazanmış olsa dahi, işletme aleyhine istihsal ettiği hükümden, ancak "Halk Mülkiyetinin Himayesi Dairesi" bu hükmü tasvip ettiği takdirde maddi bir menfaat temin edebilir; ezcümle, hakkı olan ücretleri alabilir. Aksi halde cebri icra için gerekli müsaade verilmez ve hüküm kıymetini, daha doğrusu tatbik kabiliyetini kaybeder. (Çalışma ve Sıhhat Vekâletinin 31. 8. 50 tarih ve 5 N. 11 Sirküleri).

Bundan başka hususi hukuk sahasında — evvelce de zikredilmiş olduğu gibi — mahalli mahkemelerin kesinleşmiş hükümlerinin bir hukuki meselede hiç bir veçhile nihai hükmü teşkil etmemekte olması vakıası ehemmiyeti haizdir. Bir hüküm, SED nin, FDGB nin yahut sair resmi makamlardan birinin hoşnutsuzluğunu mucip olduğu takdirde res'en temyiz yoluna başvurulabilir. Bu gibi hallerde yüksek mahkemeye müracaat, yüksek mahkeme reisi veya her hâdisede mürasip teklifleri o kaza dairesinde vazife görmekte olan savcılara hazırlamak selâhiyetini elinde bulunduran Demokrat Alman Cumhuriyeti Baş Savcısı tarafından yapılır. Yani, her kaza dairesinde mevcut savcılıkta aynı bir mütehasssın hususi hukuk meseleleriyle meşgul olması suretiyle, savcıların hususi hukuk dâvalarında da mahkeme içtihatlarını murakabe ve kontrol etmeleri imkânı sağlanmıştır. Bu temyiz usulü Sovyet Bölgesinde zaten çok büyük olan hukukî istikrarsızlığı daha da arttırmaktadır.

— VII —

İdari Faaliyetin Meşruiyeti, Hakimlerin Murakabesi altındadır.

Vatandaşların devlete karşı haiz oldukları subjektif haklarını her şeyden evvel idarî kaza yolundan dermeyen edebilmelerine imkân vermek, hukuk devletlerinin karakteristik vasfıdır. Sovyet Bölgesi Anayasası da, 138. inci maddesinde idarî mahkemelerin tesisi suretiyle vatandaşların, idarenin hukuka aykırı tedbirlerine karşı himaye ve siyanet edileceğini ve idarî mahkemelerin kuruluş ve selâhiyetlerini göstermek üzere hususî bir kanun isdar olunacağını hükme bağlar. Bununla beraber daha evvel kurulmuş olan bir kaç idarî mahkeme de sonradan tekrar lağvedilmiş bulunmaktadır.

İdarî kaza yolunun kapatılmasından sonra, Sovyet Bölgesinde idarî mercilerin kararlarını mahkemeler nezdinde kontrol ve murakabe ettirmek imkânı kalmamıştır. Alâkalı şahıslar böyle bir karara karşı, sadece en yüksek ilk merciin selâhiyetli servisine şikâyette bulunabilirler. Fakat Sovyet Bölgesinde idare SED nin emri altında bulunduğundan, bu nevi şikâyetler de anayasanın kastettiği manâda kafi bir hukukî himaye bahşetmez. Bu mevzuda Sovyet Bölgesi idarî mekanizmasında kısım şeffliğine yalnız SED ye mensup bir kimsenin yükselebilecek olduğu zikredilmelidir. İdarî mekanizmada çalışmakta olan parti mensupları, hakkında 1954 senesi Nisanı başında SED nin 4. üncü parti toplantısında kabul ve tasdik edilmiş olan SED parti statüsü aşağıdaki esasları tesbit etmiştir;

“ 2. Parti âzası,

.....

g) Resmî ve iktisadî organlarla, kitle organizasyonlarındaki vazifesini, parti kararları dairesinde işçilerin menfaatinin olmaksızın ifa ve partinin bütün âzalarını aynı ölçüde ilzam eden parti ve devlet disiplinini muhafaza etmekle ve hizmetlerini ve halen işgal etmekte oldukları mevkiî nazarı itibara almaksızın, parti ve devlet disiplinini ihlâl edenlere hesap sormakla..... mükelleftir. ”

Bundan da anlaşılmakta olduğu üzere, üst vaziyetinde bulunan idarî merciler yalnız pek nadir ahvalde, vaki şikâyeti isaf edebilirler. Bir itiraznamede, iptali istenen kararın bizzat pozitif hukuku ihlâl ettiği isbat edilmiş olsa dahi, şikâyet ancak parti tarafından ona karşı politik bazı tereddüdlere ileri sürülemeyecek olduğu takdirde isaf edilebilir.

— VIII —

Sovyet Bölgesinde cari olan hukuk sistemi bizim Hukuk Devleti tabir ettiğimiz şeyden o kadar farklıdır ki, esasında bunu bir hukuk sistemi olarak tesmiye etmek dahi güçtür. Sovyet Bölgesi meskûnlarının büyük bir kısmı gibi, Batı Almanya Cumhuriyeti halkı da bu hukuk sistemine karşı şiddetle cephe almış olup, onu bir haksızlıklar sistemi olarak tavsif eder. Her ne kadar Sovyet Bölgesinde bizim anladığımız manâda hukuk devleti — siyasi mahkûmların mahdut bir zümresinin serbest bırakılması hâdisesi müstesna — şimdiye kadar yalnız sık sık tekrar edilmekte olan bir paroladan ibaret idiyse de, Moskovadaki son parti toplantısını müteakip Sovyet Bölgesinde de hakiki hukuk devletlerinin prensiplerine doğru yönelmeye işaret eden bazı emarelerin müşahade edilmekte olduğunu inkâr edemeyiz ve etmek de istemeyiz.

Sovyet Bölgesinde iktidarı elinde bulunduranların artık bu paroladan vazgeçmeği zarurî addetmeleri, daima hukuk devleti mefhumunun bir mukabili olarak kullandıkları “sosyalist meşruiyeti” bundan böyle kendi hakimiyet sahaları dışında ihtilâl ve çöküntüler husule getirmeğe kifayet edecek derecede mukni bulmadıklarını gösterir. Bununla beraber sadece totaliter hakimiyet sahalarında cari olan hukuk sistemine bir misâl olmak üzere ele almış bulunduğumuz, Sovyet Bölgesi Almanyasında mevcut hukukî realitenin arzelmekte olduğu tehlike bu suretle katiyen bertaraf edilmiş olmaz. İstikbalde Doğu Almanya ile şimdikinden daha sık karşı karşıya gelecek, onunla müzakerelere girişecek ve neticede ona karşı müsbet veya menfi bir cephe almak durumunda kalacağız. Mukadderat harekete geçmiştir. Ve çok muhtemeldir ki biz, istikbalde kendilerine riayetsizlik ve hürmetsizlik halinde hayatın bizler için manâsını kaybedeceği hukukî esasların ısrarlı şekilde müdafaa ve propogandasını yapmak suretiyle, hukukî müzayaka içinde bulunan milyonlarca insana yardım edebilmek ve hukukçu olarak bu sıfatla mesuliyetini bizim de birlikte omuzlarımızda taşımakta olduğumuzu inkâr edemeyeceğimiz bir inkişafı teshil etmek şansına sahip oluruz.